

แรงงานนอกระบบในประเทศไทย : ภาพรวมสถิติในช่วงปีพ.ศ. 2562 - 2567

แผ่นพับฉบับนี้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการจ้างงานนอกระบบ¹ ในประเทศไทย ทั้งในระดับประเทศและกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2567 ครอบคลุมช่วงก่อน ระหว่าง และหลังวิกฤตโควิด-19 โดยมุ่งเน้นไปที่แรงงาน 5 กลุ่มที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในการจ้างงานภาคนอกระบบ

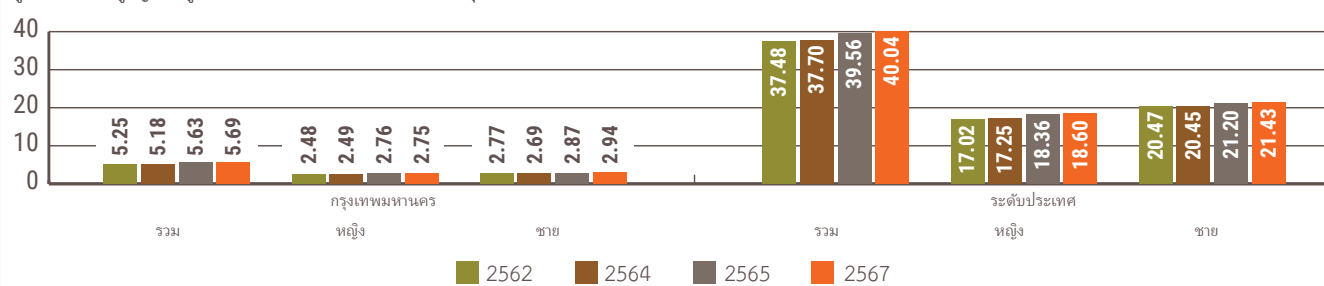
การจ้างงานในประเทศไทย

ในประเทศไทยมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 รวมถึงการกระจายวัคซีน มีประสิทธิภาพ ในการควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสและลดผลกระทบต่อการจ้างงาน ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2564 การจ้างงานในระดับประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่า 221,000 คน อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานคร มีการสูญเสียตำแหน่งงานจำนวน 65,800 ตำแหน่ง ในระดับประเทศการจ้างงาน ของผู้หญิงเพิ่มขึ้น 232,900 ตำแหน่ง ขณะที่ผู้ชายสูญเสียตำแหน่งงานเกือบ 11,800 ตำแหน่ง

ส่วนในกรุงเทพมหานคร ผู้หญิงมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น 12,900 ตำแหน่ง ในขณะที่ผู้ชายสูญเสียตำแหน่งงาน 78,700 ตำแหน่ง การจ้างงานของผู้หญิงที่เพิ่มขึ้นควบคู่กับการจ้างงานของผู้ชายที่ลดลง มีความสอดคล้องกับแนวคิด “ปรากฏการณ์แรงงานเสริม”(added worker effect) ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ผู้หารายได้รองของครัวเรือนเข้าสู่ตลาดแรงงานในช่วงวิกฤตเพื่อชดเชยรายได้ที่ลดลงของผู้หารายได้หลักที่ได้รับผลกระทบเมื่อเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัว อัตราการมีงานทำของผู้หญิงในกรุงเทพมหานคร

เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 63 ในไตรมาสที่ 3 ของปี 2564 เป็นร้อยละ 67 ในไตรมาสที่ 3 ของปี 2565 ขณะที่อัตราการมีงานทำของผู้ชายเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 73 เป็นร้อยละ 77 ในช่วงระหว่างไตรมาสที่ 3 ของปี 2565 ถึงไตรมาสที่ 3 ของปี 2567 การเติบโตของการจ้างงานชะลอตัวลง แต่ยังคงอยู่ในทิศทางบวก โดยในระดับประเทศมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น 474,700 ตำแหน่ง ซึ่งรวมถึงตำแหน่งงานที่เพิ่มขึ้นในกรุงเทพมหานคร จำนวน 55,400 ตำแหน่ง

รูปที่ 1: จำนวนผู้หญิงและผู้ชายที่ได้รับการจ้างงานทั่วประเทศและในกรุงเทพฯ ปี 2562 ถึง 2567 (ตัวเลขในหน่วยล้านคน)

1.ในประเทศไทย การจ้างงานนอกระบบครอบคลุมถึงผู้ประกอบการอิสระ ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง และนายจ้าง ซึ่งดำเนินการในรูปแบบที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (ไม่ได้จดทะเบียนอยู่ในระบบภาษีของประเทศ) รวมถึงลูกจ้างที่ไม่ได้รับความคุ้มครองทางสังคมหรือสวัสดิการจากนายจ้าง เช่น การสมทบเงินบำนาญ การประกันสุขภาพ หรือสิทธิในการลาป่วยและลาพักผ่อนประจำปีโดยได้รับค่าจ้าง ตลอดจนผู้ปฏิบัติงานในกิจการของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างทุกคน

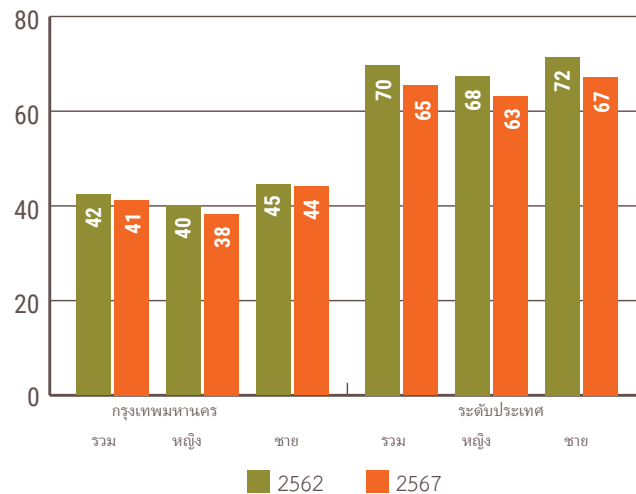
ทองม้วน พันธสง่า ผู้รับงานไปทำที่บ้านในกรุงเทพมหานคร
เครดิตภาพ: ชนาภานต์ เหล่าสารคาม

การจ้างงานแรงงานนอกระบบ

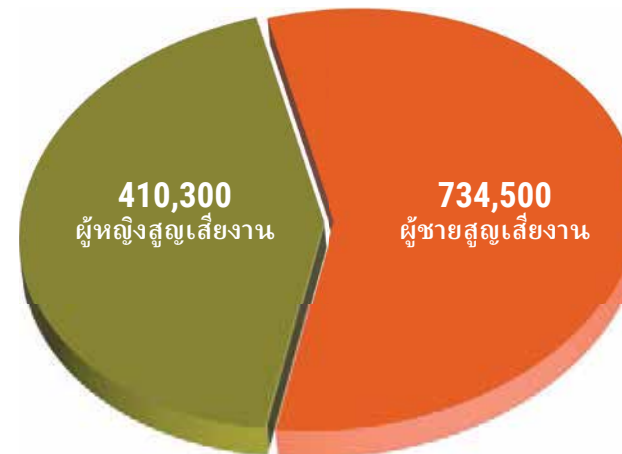
แม้ว่าสัดส่วนการจ้างงานนอกระบบในประเทศไทยจะลดลงจากร้อยละ 72 ของการจ้างงานทั้งหมดในไตรมาสที่ 3 ของปี 2562 เหลือร้อยละ 65 ในไตรมาสที่ 3 ของปี 2567 แต่การจ้างงานนอกระบบยังคงมีสัดส่วนสำคัญของการจ้างงานโดยรวมของประเทศ ในทางตรงกันข้ามกรุงเทพมหานคร มีการจ้างงานในระบบเป็นสัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของการจ้างงานทั้งหมด โดยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 58 ทั้งในปี 2562 และปี 2567 การลดลงของการจ้างงานนอกระบบในช่วงวิกฤตโควิด-19 สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการแพร่ระบาดที่ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจหยุดชะงักลงเพียงชั่วขณะเดียวกัน มาตรการจำกัดการเดินทางและการเคลื่อนย้ายของภาครัฐรวมถึงการปิด

ตลาดและพื้นที่ค้าขายริมทางยังลดโอกาสในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ของแรงงานนอกระบบ ในระดับประเทศมีการสูญเสียงานนอกระบบจำนวน 1.1 ล้านตำแหน่ง ระหว่างไตรมาสที่ 3 ของปี 2562 ถึงไตรมาสที่ 3 ของปี 2564 ขณะที่กรุงเทพมหานครมีการสูญเสียงานนอกระบบจำนวน 113,900 ตำแหน่งในช่วงเวลาเดียวกัน ในระดับประเทศผู้หญิงสูญเสียงานนอกระบบจำนวน 410,300 ตำแหน่ง ส่วนผู้ชายสูญเสียงานนอกระบบจำนวน 734,500 ตำแหน่ง ผู้หญิงได้รับผลกระทบด้านการสูญเสียงานน้อยกว่า โดยส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้หญิงจำนวนมากทำงานจากที่บ้านหรือประกอบอาชีพในบริเวณใกล้บ้าน

รูปที่ 2: สัดส่วนการจ้างงานนอกระบบต่อการจ้างงานทั้งหมดในประเทศไทย และกรุงเทพฯ จำแนกตามเพศ (%) ปี 2562 และ 2567

รูปที่ 3: งานนอกระบบ 1.1 ล้านตำแหน่งหายไปในประเทศไทยระหว่างปี 2562 ถึง 2567

ภาพด้านขวา จากบนลงล่าง:
เรณู เดวีเลาะ ผู้ค้าในตลาด , ทองม้วน พันธสง่า ผู้รับงานไปทำที่บ้าน
และ จำปา (Kyan Par) ลูกจ้างทำงานบ้าน
เครดิตภาพ: ชนาภานต์ เหล่าสารคาม

แรงงาน 5 กลุ่ม

WIEGO ให้ความสำคัญกับแรงงานกลุ่มที่มีประกอบอาชีพอยู่ในการจ้างงานนอกระบบ โดยการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมแรงงาน 5 กลุ่ม ได้แก่ ลูกจ้างทำงานบ้าน ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้ค้าในตลาด (ทั้งผู้ค้าที่ขายอาหารและผู้ค้าที่ขายสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร) ผู้ขับซักรถจักรยานยนต์รับจ้าง และผู้ค้าหาบเร่แผงลอย (ทั้งผู้ค้าที่ขายอาหารและผู้ค้าที่ขายสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร) ในปี พ.ศ. 2567 แรงงานทั้ง 5 กลุ่มนี้คิดเป็นร้อยละ 18 ของการจ้างงานทั้งหมดในระดับประเทศ และร้อยละ 23 ของการจ้างงานทั้งหมดในกรุงเทพมหานคร

ภาพรวมนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเหล่านี้และสัดส่วนการจ้างงานทั้งหมด (ในวงเล็บ) เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรระหว่างปี 2562 และ 2567

1. ลูกจ้างทำงานบ้าน แรงงานที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานภายในบ้านของผู้อื่น

ระดับประเทศ	กรุงเทพมหานคร
2562 : 311,100 (1%)	111,700 (2%)
2567 : 384,400 (1%)	128,600 (2%)

- ในปี พ.ศ. 2567 ลูกจ้างทำงานบ้านมีสัดส่วนแรงงานอายุน้อย (อายุ 15–24 ปี) อยู่ในระดับที่น่าสนใจ โดยในกรุงเทพมหานครมีลูกจ้างทำงานบ้านหญิงอยู่ที่ร้อยละ 13 ที่เป็นแรงงานอายุน้อย ในขณะที่ระดับประเทศอยู่ที่ร้อยละ 12 ส่วนลูกจ้างทำงานบ้านชายนั้น ไม่พบแรงงานอายุน้อยในกรุงเทพมหานคร แต่ในระดับประเทศจำนวนลูกจ้างทำงานบ้านชายที่มีอายุ 15–24 ปี มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 19 ของลูกจ้างทำงานบ้านทั้งหมด
- ในปี พ.ศ. 2567 ร้อยละ 92 ของลูกจ้างทำงานบ้านในกรุงเทพมหานคร และร้อยละ 84 ในระดับประเทศทำงานมากกว่า 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์
- ในระดับประเทศรายได้ต่อชั่วโมงของลูกจ้างทำงานบ้านอยู่ที่ประมาณร้อยละ 57 ของรายได้เฉลี่ยต่อชั่วโมงของแรงงานทั้งหมด

2. ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้ที่ผลิตสินค้าหรือให้บริการจากภายในบ้าน บริเวณบ้าน หรือพื้นที่โดยรอบบ้านของตนเอง โดยพบได้ในหลายภาคส่วนสำคัญของระบบเศรษฐกิจ

ระดับประเทศ	กรุงเทพมหานคร
2562 : 4,340,500 (12%)	605,900 (12%)
2567 : 4,127,900 (10%)	526,900 (9%)

- ในปี พ.ศ. 2567 ภาคการค้าขายเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีสัดส่วนผู้รับงานไปทำที่บ้านมากที่สุดทั้งในกรุงเทพมหานครและระดับประเทศ โดยคิดเป็นร้อยละ 42–44 ของผู้รับงานไปทำที่บ้านทั้งหมด ในขณะที่ภาคการผลิตมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 21–22 ของผู้รับงานไปทำที่บ้านทั้งในกรุงเทพมหานครและระดับประเทศ
- ผู้รับงานไปทำที่บ้านยังคงเป็นแหล่งการจ้างงานที่สำคัญสำหรับผู้หญิง โดยในปี พ.ศ. 2567 ผู้รับงานไปทำที่บ้านคิดเป็นประมาณร้อยละ 13 ของการจ้างงานของผู้หญิงทั่วประเทศ

ชนิพร ตัวเงิน ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย
เครดิตภาพ: ชนาภานต์ เหล่าสารคาม

3. ผู้ค้าในตลาด ผู้ที่จำหน่ายสินค้าและให้บริการภายในตลาดสาธารณะ

ระดับประเทศ	กรุงเทพมหานคร
2562: 1,079,500 (3%)	170,500 (3%)
2567 : 1,173,100 (3%)	177,500 (3%)

- ในกลุ่มแรงงานหญิง ผู้ค้าในตลาดที่ขายอาหารมีรายได้เฉลี่ยต่อชั่วโมงสูงสุดในระดับประเทศ โดยมีรายได้เฉลี่ย 115 บาทต่อชั่วโมง ขณะที่ในกรุงเทพมหานครผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ที่ขายอาหารมีรายได้เฉลี่ยต่อชั่วโมงสูงสุด อยู่ที่ 136.6 บาทต่อชั่วโมง
- ในประเทศไทยผู้หญิงมีแนวโน้มประกอบอาชีพเป็นผู้ค้าในตลาดมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะการขายสินค้าประเภทอาหาร ซึ่งพบได้ในทุกพื้นที่ที่ทำการศึกษาในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 อาชีพผู้ค้าในตลาดสามารถปรับตัวได้โดยเชื่อมโยงกับบริการจัดส่งสินค้าผ่านแพลตฟอร์มที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งช่วยรองรับแรงงานที่สูญเสียงานจากภาคการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการที่พักร้านอาหาร

มาลี สอบลเหล็ก ลูกจ้างทำงานบ้าน
เครดิตภาพ: ชนาภานต์ เหล่าสารคาม

4. ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง (รับส่งผู้โดยสารและจัดส่งสินค้า)
ผู้ที่ให้บริการขนส่งสินค้า วัสดุ หรือผู้โดยสาร

ระดับประเทศ	กรุงเทพมหานคร
2562: 401,100 (1%)	207,700 (4%)
2567: 596,600 (2%)	291,300 (5%)

- ระหว่างปี พ.ศ. 2562–2567 จำนวน ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จาก 199,000 คน เป็น 276,400 คน
- แม้ว่าจำนวนผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างหญิงในกรุงเทพมหานครจะน้อยกว่ามาก แต่จำนวนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเกือบสองเท่า จาก 8,400 คน เป็น 15,100 คน
- ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงวิกฤตโควิด-19 จากความต้องการบริการจัดส่งสินค้าที่เพิ่มสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากมาตรการจำกัดการค้าปลีกของร้านค้าปลีกและร้านอาหารโดยแนวโน้มการเติบโตดังกล่าวยังคงดำเนินต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

5. ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ผู้ที่จำหน่ายสินค้าหรือให้บริการในพื้นที่สาธารณะ เช่น ถนน ขยาย ทางเดิน สวนสาธารณะ และพื้นที่เปิดสาธารณะอื่น ๆ

ระดับประเทศ	กรุงเทพมหานคร
2562 : 813,400 (2%)	142,700 (3%)
2567 : 780,700 (2%)	160,500 (3%)

- ในปี พ.ศ. 2567 ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายอาหารในกรุงเทพมหานครมีรายได้สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานทั้ง 5 กลุ่มที่ศึกษา
- จำนวนผู้ค้าหาบเร่แผงลอยลดลงในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ก่อนจะกลับมาเพิ่มขึ้นอีกครั้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2565–2567 ตามการฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยว

การจ้างงานนอกระบบในแรงงาน 5 กลุ่ม

ในระดับประเทศสัดส่วนการจ้างงานนอกระบบของแรงงานทั้ง 5 กลุ่ม สูงกว่าค่าเฉลี่ยของแรงงานที่มีงานทำทั้งหมดอย่างมาก โดยอยู่ระหว่างร้อยละ 83–100 เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยระดับประเทศที่ร้อยละ 65 การจ้างงานนอกระบบยังคงกระจุกตัวอยู่ในอาชีพภาคบริการและอาชีพที่ประกอบกิจการด้วยตนเองเป็นหลักในทุกภูมิภาคของประเทศผู้รับงานไปทำที่บ้านผู้ค้าในตลาดและผู้ค้าหาบเร่แผงลอยมีสัดส่วนการจ้างงานนอกระบบสูงกว่าร้อยละ 96

สถานภาพการทำงานของแรงงาน 5 กลุ่ม

- แรงงานใน 4 จาก 5 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ ผู้ค้าในตลาด ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้าง และผู้รับงานไปทำที่บ้าน ประมาณสองในสามหรือมากกว่านั้นมีสถานภาพเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ขณะที่ลูกจ้างทำงานบ้านร้อยละ 95 มีสถานภาพเป็นลูกจ้าง
- ในระดับประเทศ ผู้รับงานไปทำที่บ้านร้อยละ 25 ผู้ค้าในตลาดร้อยละ 26 และผู้ค้าหาบเร่แผงลอยร้อยละ 24 มีสถานภาพเป็นผู้ปฏิบัติงานในกิจการของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง
- เมื่อพิจารณาแรงงานทั้ง 5 กลุ่มร่วมกันจะพบว่าสถานภาพการทำงานของแรงงานกลุ่มนี้แตกต่างจากโครงสร้างของแรงงานที่มีงานทำทั้งหมด โดยในกรุงเทพมหานคร แรงงานที่มีงานทำทั้งหมดร้อยละ 70 มีสถานภาพเป็นลูกจ้าง และร้อยละ 5 เป็นผู้ปฏิบัติงานในกิจการของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ขณะที่ในระดับประเทศ ร้อยละ 48 เป็นลูกจ้าง และร้อยละ 16 เป็นผู้ปฏิบัติงานในกิจการของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง

เกี่ยวกับ WIEGO

Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing (WIEGO) เป็นเครือข่ายระดับโลกที่มุ่งเสริมพลังให้แก่ผู้มีรายได้น้อยจากการทำงาน โดยเฉพาะผู้หญิงในเศรษฐกิจนอกระบบ เพื่อให้สามารถสร้างและรักษาความมั่นคงในการดำรงชีพได้ WIEGO เชื่อว่าแรงงานทุกคนควรได้รับโอกาสทางเศรษฐกิจ สิทธิ ความคุ้มครอง และการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน WIEGO ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงผ่านการพัฒนาสติและองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจนอกระบบ การสร้างเครือข่ายและ เสริมสร้างศักยภาพ ให้แก่องค์กรของแรงงานนอกระบบ ตลอดจนการทำงานร่วมกับเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ เพื่อผลักดันนโยบายในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ www.wiego.org

เกี่ยวกับข้อมูล

ข้อมูลที่น่าสนใจในเอกสารฉบับนี้มาจาก WIEGO Statistical Brief ฉบับที่ 43 เรื่อง Employment in Thailand, 2019–2024: Crisis, Recovery and Informality (การจ้างงานในประเทศไทย พ.ศ. 2562–2567: วิกฤต การฟื้นตัว และการจ้างงานนอกระบบ) จัดทำโดย ศศิวิมล วรณศิริ ปวีณวัฒน์ และ เจสสิกา เวชบรรยงรัตน์
รายละเอียดเพิ่มเติมที่ : <https://www.wiego.org/research-library/publications/employment-thailand-2019-2024-crisis-recovery-informality/>

